

УДК 347.62.

DOI: 10.15587/2523-4153.2024.301251

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ ТА ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ ФІКТИВНИМИ

О. А. Явор, Т. С. Кириченко

The relevance of the research topic is connected with the fact that marriage and family relations are of the most importance for society. A person's health, well-being, ability to work, and his/her relationship with other members of society depend on family relationships. Today, it is important for the development of law to establish in people's minds the possibility and sometimes even the necessity of concluding marriage contracts, because it makes it possible to discover the reality of the intention of the other spouse, in order to avoid problems with the division of property. But this is possible only if there are available and understandable rules and the mutual desire of both parties. Conducting scientific research makes it possible to identify problematic points and propose more profitable legal mechanisms for the regulation of social relations.

The most common and, at the same time, the most complex category are disputes over the recognition of marriage contracts as invalid. In the process of their consideration, many questions arise, the answers to which are missing both in the legislation and in the explanations of the Supreme Court of Ukraine. The situation is complicated by the fact that it is new for law enforcement practice and this category of cases has a certain specificity.

In law enforcement, ambiguities arise when resolving cases of invalidity of marriage and application of the consequences of invalidity. There is no uniformity when deciding the issue of persons who have the right to challenge in court a fictitious marriage, another invalid marriage or the abuse of the right. Ambiguities concern the procedure for invalidating a dissolved marriage, concluded with a violation of the degree of consanguinity or in the presence of another registered marriage; approaches to the regulation of relations regarding the exercise of the rights of persons who are or were in an invalid marriage; regulation of contractual relations of persons who entered into civil and family legal relations with them.

In the scientific literature, the criteria of invalidity, the grounds and consequences of the invalidity of a fictitious marriage, as well as the common and different between the invalidity of a marriage and an invalid agreement are not sufficiently presented, the concept and content of the invalidity of a marriage contract are not developed.

It became necessary to distinguish between persons who are in an invalid marriage and persons whose marriage has been declared invalid. Persons who are in an invalid marriage should be recognized as fictitious spouses. The spouses (or one of them) know that they are in an invalid marriage, but before it is contested, there is a fiction of reality, that is, they (or one of them) create for all other persons the appearance of the reality of marriage, a false idea of marriage. However, according to the legislation of Ukraine, these persons are spouses.

Persons whose marriage is declared invalid due to their (one of them) violation of the conditions for the validity of marriage and obstacles are unfaithful spouses. A fictitious marriage can be grounds for invalidating a marriage contract

Keywords: *fictitious marriage, marriage contract, legal grounds, annulment*

How to cite:

Yavor, O., Kirichenko, T. (2024). Legal grounds for recognition of marriage and marriage agreement as fictitious. ScienceRise: Juridical Science, 1 (27), 36–43. doi: <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2024.301251>

© The Author(s) 2024

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license hydrate

1. Вступ

Сучасне сімейне право України регламентує інститут шлюбного договору, який було законодавчо закріплено у 1992 році. Так 23 червня 1992 року Президія Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки прийняла Указ «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб і сім'ю Української РСР», згідно з яким Кодекс було доповнено ст. 271 – «Право подружжя на укладення шлюбного контракту» [1], яка у той час іменувалася *шлюбним контрактом*. На разі шлюбний договір, врегульований більш детально Сімейним Кодексом України 20004 року (далі – СК України) [2] особливістю якого є і залишається, що він не передбачає можливості врегулювати в ньому подружжю їх особисті немайнові відносини.

Шлюбний договір може бути укладено особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям відповідно до ч. 1 ст. 92 СК України. Шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки тощо. Як бачимо, в сучасних умовах, відбуваються відповідні зміни у регулюванні сімейних відносин, шлюбний договір є дієвим інструментом врегулювання майнових відносин подружжя [3].

Але іноді відбуваються факти визнання шлюбного договору недійсним за рішенням суду. Відповідно до ст. 103 Сімейного кодексу України шлюбний договір на вимогу одного з подружжя або іншої особи, права та інтереси якої цим договором порушені, може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, встановлених Цивільним кодексом України. Правовими наслідками та водночас метою укладення шлюбного договору є врегулювання майнових відносин подружжя, визначення їхніх майнових прав та обов'язків. Якщо ж шлюбний договір має іншу спрямованість, він може бути визнаний судом фіктивним за позовом однієї зі сторін або іншої особи, права та інтереси якої порушуються таким договором. Законодавець передбачив саме судовий порядок визнання недійсними шлюбних договорів, що зумовлює необхідність аналізу відповідної судової практики. Водночас питання правових підстав визнання шлюбних договорів недійсними на основі аналізу судової практики залишилися не достатньо дослідженими.

Фіктивність шлюбу означає неналежність, незаконність підстави його вчинення, адже особи вступають у шлюб без дійсного наміру створити сім'ю, діють фіктивно, переслідуючи інші цілі. Фіктивність дій учасників сімейних правовідносин має наслідком фіктивність правовідносин, що виникають у результаті їх вчинення [4, с. 19].

2. Літературний огляд

Інститут шлюбного договору, його правова природа, особливості та порядок укладення були предметом низки наукових досліджень, зокрема таких вчених як В. А. Антошкіної [5], Т. В. Боднар [6], В. А. Ватрас [7], В. С. Гопанчука [8], І. В. Жилінкова [5], Л. В. Красицька [9], В. О. Кожевникова [10], С. М. Лепех [11], М. В. Менджул [3], О. В. Розгон [12], З. В. Ромовська [13], О. І. Сафончик [14], І. В. Труба [15], Г. П. Циверенко [16], О. А. Явор [17] та ін.

Питання щодо визначення поняття «шлюбного договору» присвячено багато праць видатних науковців, серед них І. В. Жилінкова, яка розглядала поняття шлюбного договору, як «Шлюбний договір – це угода осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу або членів подружжя про встановлення майнових прав і обов'язків подружжя, зв'язаних заключенням шлюбу, його існування або припинення» [18].

В. С. Гопанчук давав наступне визначення: «Шлюбний договір – це угода осіб (подружжя) про вирішення спірних (як правило, майнових) питань життя сім'ї» [8].

Дослідження О. І. Сафончик було спрямовано на дослідження правових підстав припинення шлюбу за сімейним законодавством України, але розглянуті нею питання недійсності шлюбу не отримали належного обґрунтування [14].

Також хотілось би відмітити наукові дослідження, які присвячені поняттю недійсності шлюбу, його співвідношення із суміжними поняттями, проведено багато досліджень, теми недійсності шлюбу у сімейному праві був присвячений ряд наукових публікацій, дисертацій та монографій таких вчених як: В. Апопій [19], Райчук А. Б. [20], В. І. Борисова [21], І. В. Жилінкова [5], О. Ю. Заїка [22], З. В. Ромовська [13].

В той же час, серед зазначених наукових досліджень, з одного боку немає однотайності у визначенні поняття недійсності фіктивного шлюбу та шлюбного договору.

3. Мета та завдання дослідження

Метою даного дослідження є висвітлення проблем, пов'язаних з визнанням недійсними фіктивного шлюбу та фіктивного шлюбного договору на підставі комплексного аналізу законодавства України, спеціальної літератури та матеріалів судової практики.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. З'ясування проблем, пов'язаних із: фіктивним шлюбом та фіктивним шлюбним контрактом; правовим становищем подружжя в наслідок визнання шлюбу та шлюбного договору недійсними; з'ясуванням правової природи фіктивних та фраздаторних правочинів.

2. Визначити підстави визнання недійсним фіктивного шлюбу та шлюбного договору недійсним на основі судової практики.

3. Пошук шляхів вирішення та запобігання зловживанню правом одного з подружжя при вчиненні фіктивного шлюбного договору.

4. Матеріали та методи

Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові та приватно-наукові методи дослідження: діалектичний метод пізнання соціально-правових явищ, методи правового та порівняльного правознавства, комплексного дослідження, системного аналізу та ін.

Достовірність результатів наукового дослідження забезпечується використанням низки методів: діалектичного, формально-логічного, системно-структурного, історико-правового, порівняльно-правового. Їх використання дозволило визначити *правову природу недійсності фіктивного шлюбу та шлюбного договору у сімейному праві*.

Зокрема, використання діалектичного методу дослідження дало змогу розкрити зміст таких понять як «фіктивний шлюб» та «недійсний шлюб», формально-логічний метод дав можливість визначити поняття вільної згоди на укладення шлюбу та розкрити випадки, коли дотримується принцип добровільності при укладанні шлюбного договору, а також з'ясувати особливості реалізації правових наслідків недійсності шлюбного договору, для відмежування поняття «недійсність шлюбу» від інших подібних понять.

5. Результати дослідження та обговорення

Так, відповідно до змісту статті 234 ЦК України фіктивним є правочин, який вчинено без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином. Фіктивним може бути визнаний будь-який правочин, якщо він не має на меті встановлення правових наслідків. Фіктивний правочин характеризується тим, що сторони вчиняють такий правочин лише для виду, знають заздалегідь, що він не буде виконаний, вважає, що така протизаконна ціль, як укладення особою договору дарування майна зі своїм родичем з метою приховання цього майна від конфіскації чи звернення стягнення на вказане майно в рахунок погашення боргу, свідчить, що його правова мета є іншою, ніж та, що безпосередньо передбачена правочином (реальне безоплатне передання майна у власність іншій особі), а тому цей правочин є фіктивним і може бути визнаний судом недійсним»[23].

Як бачимо, що підгрунтям фіктивного правочину є так звана «фікція». За словами дослідниці Федущак-Заславської, «Гене́за уявлень про «правову фікцію» сягає часів Давньої Римської імперії. Дослідники римського права вказують на те, що *fictio* є витвором римських юристів. *Fictio est contra veritatem, sed pro veritatae habetur* (фікція протирічить істині, але фікція визнається за істину)». [24]. Розкриваючи юридичну сутність фікцій, О. А. Явор зазначає: «фікція, як і будь-яка норма права, вказує на ті життєві обставини, за яких наступають передбачені нею юридично значущі наслідки. Специфіка фікції проявляється як раз не в характері таких життєвих обставин (вони мають бути реально існуючими), а в особливості тих юридичних наслідків, що настають» [17]. Такими наслідками можуть бути порушення прав та інтересів особи, тривалість спільного проживання подружжя, характер їхніх взаємин, а також інші обставини, що мають істотне значення. Таким прикладом може слугувати, навіть зміна статі одного з подружжя. «Сьогодні в Україні немає жодного нормативно-правового акта, яким було б дозволене укладення одностатевого шлюбу, проте відсутні й положення, які регулюють інший випадок – коли в шлюбі між чоловіком та жінкою один із подружжя внаслідок власних суб'єктивних переконань змінює стать. На це питання чинне цивільне законодавство не дає жодної відповіді, проте факти зміни статі українцями набувають певного поширення (за неофіційними даними, одна людина на місяць приймає рішення про зміну своєї статі) [25, с. 93]. Тому також це може слугувати наслідками щодо припинення шлюбних відносин, а також визнання шлюбу недійсним. Загальний правовий наслідок визнання шлюбу недійсним полягає в тому, що шлюб вважається таким, що ніколи не існував, а особи, що його уклали, вважаються такими, що раніше не перебували в шлюбі [26, с. 159]. У подружжя не виникає жодних особистих немайнових та майнових прав, що випливають із шлюбу. Так, не виникає права мати спільне прізвище, права на аліменти, права на частину спільного майна тощо. Як бачимо, якщо шлюбний договір вступає в силу з моменту державної реєстрації шлюбу, а шлюб буде визнано судом недійсним, то й шлюбний договір теж має припинитися. Обставиною, встановлення якої є виключною компетенцією суду є, наприклад, фіктивність шлюбу, його укладення жінкою та чоловіком або одним із них без наміру створення сім'ї та набуття прав та обов'язків подружжя (ч. 2 ст. 40 СК України), за умови її встановлення суд зобов'язаний визнати шлюб недійсним. Вважаємо, за загальним правилом, недійсність шлюбу може бути підставою для припинення прав і обов'язків подружжя за шлюбним договором.

Існує неоднозначна судова практика щодо вирішення питання правової природи фіктивних та фrawdаторних правочинів за участю подружжя.

1. Суд може вважати підставою недійсності шлюбного договору уникнення майнової відповідальності одного із подружжя. У судовій практиці простежуються випадки укладення шлюбних договорів, направлених на уникнення майнової відповідальності одного із подружжя. Така ж позиція підтверджена Верховним Судом при розгляді справ про визнання шлюбно-

го договору недійсним, який також не може використовуватися як інструмент уникнення сплати боргу [27].

Шлюбний договір є фіктивним, якщо його укладено жінкою та чоловіком (подружжя) без наміру набуття, зміни майнових прав і обов'язків подружжя (ст. 234 ЦК України). Відповідно до п. 24 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними», «для визнання правочину фіктивним необхідно встановити наявність умислу всіх сторін правочину. Судам необхідно враховувати, що саме лише невиконання правочину сторонами не означає, що укладено фіктивний правочин. Якщо сторонами не вчинено будь-яких дій на виконання такого правочину, суд ухвалює рішення про визнання правочину недійсним без будь-яких наслідків. Якщо на виконання правочину передано майно, такий правочин не може бути кваліфікований як фіктивний» [28].

2. Підставою фіктивності шлюбного договору також можна вважати зловживання правом. Зловживання правом і використання приватно-правового інструментарію всупереч його призначенню проявляється в тому, що:

- особа (особи) «використовувала / використовували право на зло»;
- наявні негативні наслідки (різного прояву) для інших осіб (негативні наслідки являють собою певний стан, до якого потрапляють інші суб'єкти, чії права безпосередньо пов'язані з правами особи, яка ними зловживає;
- цей стан не задовольняє інших суб'єктів;
- для здійснення ними своїх прав не вистачає певних фактів та/або умов;
- настання цих фактів / умов безпосередньо залежить від дій іншої особи;
- інша особа може перебувати у конкретних правовідносинах із цими особами, які «потерпають» від зловживання нею правом, або не перебувати;
- враховується правовий статус особи / осіб (особа перебуває у правовідносинах і як їх учасник має уявлення не лише про обсяг своїх прав, а й про обсяг прав інших учасників цих правовідносин і порядок їх набуття та здійснення;
- особа не вперше перебуває у цих правовідносинах, або ці правовідносини є тривалими, або вона є учасником й інших аналогічних правовідносин).

Вперше Суд зазначив що способом захисту цивільних прав та інтересів може бути, зокрема, відновлення становища, яке існувало до порушення (п. 4 ч. 2 ст. 16 ЦК України)» [29].

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 06 березня 2019 року у справі № 317/3272/16-ц (провадження № 61-156св17) зроблено висновок, «що чоловік та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом» [30].

3. Підставою визнання шлюбного договору недійсним за участю подружжя можна вважати фrawdаторні правочини, чіткого нормативного визначення цього правочину немає, але під ним розуміють правочин, який має за мету завдати шкоди інтересам кредиторів, їх майновим правам. Фrawdаторні правочини (правочини, що вчинені боржником на шкоду кредиторам) в українському законодавстві регулюються тільки в певних сферах (зокрема: у банкрутстві (стаття 20 Закону України від 14 травня 1992 року № 2343-XII "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"); при неплатоспроможності банків (стаття 38 Закону України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб"; у виконавчому провадженні (частина четверта статті 9 Закону України від 02 червня 2016 року N 1404-VIII "Про виконавче провадження"). Велика Палата Верховного суду робить висновок: «Не виключається визнання договору недійсним, направлено на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України)» [31].

4. Суд може вважати підставою недійсності шлюбного договору уникнення майнової відповідальності одного із подружжя. У судовій практиці простежуються випадки укладення шлюбних договорів, направлених на уникнення майнової відповідальності одного із подружжя. Така ж позиція підтверджена Верховним Судом при розгляді справ про визнання шлюбного договору недійсним, який також не може використовуватися як інструмент уникнення сплати боргу [27].

5. Суд може вважати підставою фіктивності шлюбного договору - договір, укладений для уникнення виконання грошового зобов'язання перед кредиторами. У вересні 2018 року Приморський районний суд м. Одеси вирішив справу № 522/23757/17, в якій, з метою ухилення від виконання рішення суду про стягнення з чоловіка боргу, подружжя уклало шлюбний договір, за яким набуто під час шлюбу майно передано у приватну власність дружини [32]. На вимогу кредиторів суд визнав шлюбний договір частково недійсним. Суд вважає підставою фіктивності шлюбного договору - договір, укладений для уникнення виконання грошового зобов'язання. Відповідно до судової практики договір, укладений для уникнення виконання грошового зобов'язання,

кваліфіковано як фіктивний у справах за позовами осіб, на шкоду чийм майновим інтересам відповідачами в цих справах були, за твердженнями позивачів, вчинені відповідні правочини (постанови Верховного Суду України від 19 жовтня 2016 р. у справі № 6–1873цс16, від 23 серпня 2017 р. у справі № 306/2952/14-ц, від 9 вересня 2017 р. у справі № 359/1654/15-ц). «Велика Палата Верховного Суду у справі № 369/11268/16-ц підтримала практику Верховного Суду України щодо фіктивності правочинів, які укладаються з метою запобігання зверненню стягнення на майно. Велика Палата Верховного Суду зробила висновок, що позивач має право звернутися до суду із позовом про визнання договору недійсним, як такого, що спрямований на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (п. 6 ст. 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (ч. 3 ст. 13 ЦК України), та послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу для визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена у ст. 234 ЦК України, так і інша, наприклад, підстава, передбачена ст. 228 ЦК України» [33].

Недійсність шлюбного договору слід відрізнити від спеціальних підстав припинення шлюбного договору.

Якщо звернутися до судової практики розірвання шлюбних договорів, то вона свідчить, що за наявності вагомих підстав неможливості його виконання суд виносить рішення про розірвання шлюбного договору. «Так, 23 березня 2009 року Дружківський міський суд Донецької області виніс рішення у справі № 2-332009 р. [34] за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_3 про стягнення аліментів, моральної шкоди та зустрічному позову ОСОБА_3 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбного договору. Первісний позов суд не задовольнив, а щодо зустрічного позову рішення суду містить такі дані: «ОСОБА_3 просив розірвати шлюбний договір, посилаючись на те, що шлюбний договір був укладений ним під психологічним впливом з боку ОСОБА_2, яка в категоричній формі вимагала від нього укладення шлюбного договору на надзвичайно невігідних для нього умовах». Суд, взяв до уваги підстави погіршення стану здоров'я, неможливість повноцінно працювати, неможливість належним чином забезпечувати матеріально не тільки когось додатково, а й самого себе, і вважаючи, що вони мають істотне значення, виніс рішення про розірвання шлюбного договору, умова про надання утримання стала неможливою для виконання.

У постанові Верховного Суду від 26 лютого 2020 р. було зазначено що «передання відповідачу у власність майна, вказаного у пунктах 4, 5 шлюбного договору поставило позивача у надзвичайно невігідне матеріальне становище. Це суперечить нормам матеріального права і стало підставою для визнання недійсними відповідних пунктів шлюбного договору» [35].

Верховний Суд у постанові від 30 січня 2018 року [36] виділив критерії правозгідності (правомірності) шлюбного договору, а саме:

1) повинні бути відсутні суперечності між змістом договору та вимогами закону, тобто договір має відповідати імперативним нормам законодавства;

2) положення договору мають відповідати моральним засадам суспільства. У цій справі ВС також зауважив, що якщо умовами шлюбного договору не була передбачена передача у власність нерухомого майно, а лише встановлено його правовий режим, то нема підстав для визнання недійсними таких пунктів договору [37].

3) Зміст договору не повинен суперечити самій сутності шлюбних договорів.

У ході дослідження можна сказати, що визнати шлюбний договір недійсним у судовому порядку можна лише за наявності належних доказів, формальних підстав не досить для задоволення позову у справі [33]. Але визнання шлюбу фіктивним є підставою за рішенням суду щодо визнання шлюбного договору недійсним.

Недійсність шлюбу може бути підставою для припинення прав і обов'язків подружжя за шлюбним договором. Умови вступу у шлюб, що порушують вимоги ч. ч. 1–3 ст. 39, ч. ч. 1–2 ст. 40, ч. ч. 3, 4, 5 ст. 93 СК України, будуть уважатися нікчемними, шлюб буде визнаватися недійсним, отже, і шлюбний договір, який укладено під час недійсного шлюбу, буде уважатися таким, що не породжував жодних правових наслідків.

Здійснюючи оцінку шлюбу щодо його фіктивності, суд бере до уваги всю сукупність обставин справи: тривалість шлюбу, спільне чи роздільне проживання, наявність чи відсутність спільного господарства тощо. У Постанові Касаційного цивільного суду ВС від 17 квітня 2019 р. у справі № 752/2337/16-ц суд зазначив, що причини реєстрації фіктивного шлюбу можуть бути різними, як правило, вони пояснюються та зумовлюються бажанням отримати певні права, підставою виникнення яких самостійно чи у складі інших юридичних фактів є шлюб, наприклад отримання спадщини, житлової площі тощо.

Дослідження обмежується з'ясуванням проблем, пов'язаних із: правовим становищем подружжя в наслідок визнання шлюбу та шлюбного договору фіктивними; правовим становищем подружжя в наслідок визнання шлюбу та шлюбного договору недійсними за рішенням суду; з'ясуванням правової природи фіктивних та фраздаторних правочинів. Визначити підстави визнання недійсним фіктивного шлюбу та шлюбного договору на основі судової практики, а та-

кож пошуком шляхів вирішення та запобігання зловживанню правом одного з подружжя при вчиненні фіктивного шлюбного договору.

Щодо перспективи подальшого наукового дослідження, то перспективним, на наш погляд є розгляд правового регулювання майнових відносин у сім'ї, бо зараз у світі ідуть глобалізаційні процеси, зокрема, на рівні колізійних норм міжнародного приватного права; наприклад, на рівні Європейського Союзу активно ведеться робота щодо гармонізації сімейного права, вироблення єдиних принципів регулювання сімейних відносин в країнах-членах ЄС [38].

Також представляє інтерес практика застосування ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Нею, зокрема, передбачено право кожного на повагу його особистого і сімейного життя. Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, не допускається втручання зі сторони публічних властей у здійснення цього права, за винятком випадків, коли таке втручання передбачено законом і є необхідним в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки і громадського порядку, економічного благоустрою країни, в цілях попередження безпорядків або злочинів, для охорони здоров'я або моральності або захисту прав і свобод інших осіб [39].

6. Висновки

1. Наслідком фіктивного шлюбу є визнання шлюбного договору недійсним за рішенням суду.

2. Для визнання правочину фіктивним необхідно встановити наявність умислу всіх сторін правочину. Судам необхідно враховувати, що саме лише невиконання правочину сторонами не означає, що укладено фіктивний правочин. Якщо сторонами не вчинено будь-яких дій на виконання такого правочину, суд ухвалює рішення про визнання правочину недійсним без будь-яких наслідків. Якщо на виконання правочину передано майно, такий правочин не може бути кваліфікований як фіктивний.

3. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

4. Неоднозначна судова практика щодо вирішення питання правової природи фіктивних та фраздаторних правочинів за участю подружжя. Не виключається визнання договору недійсним, направлено на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України).

5. За наявності вагомих підстав неможливості його виконання суд виносить рішення про розірвання шлюбного договору.

6. Визнати шлюбний договір недійсним у судовому порядку можна лише за наявності належних доказів, коли особи вступають у шлюб без дійсного наміру створити сім'ю, діють фіктивно, переслідуючи інші цілі, формальних підстав не досить для задоволення позову у справі.

7. Тлумачення статті 234 ЦК України, свідчить, що для визнання правочину фіктивним необхідно встановити наявність умислу всіх сторін правочину. У разі, якщо на виконання правочину було передано майно, такий правочин не може бути кваліфікований як фіктивний.

8. Фіктивний правочин характеризується тим, що сторони вчиняють такий правочин лише для виду, знаючи заздалегідь, що він не буде виконаний; вчиняючи фіктивний правочин, сторони мають інші цілі, ніж ті, що передбачені правочином.

9. Позивач має право звернутися до суду із позовом про визнання фіктивним шлюбного договору, як такого, що спрямований на уникнення звернення стягнення на майно боржника, правовими наслідками якого є порушення загальних засад цивільного законодавства (п. 6 ст. 3 ЦК України) та зловживання правом (ч. 3 ст. 13 ЦК України).

Конфлікт інтересів

Автори декларують, що не мають конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження проводилось без фінансової підтримки.

Доступність даних

Рукопис не має пов'язаних даних.

Використання засобів штучного інтелекту

Автори підтверджують, що не використовували технології штучного інтелекту при створенні представленої роботи.

Подяка

Автори хотіли б подякувати редакції журналу за надану можливість публікації та подякувати за участь.

Література

1. Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб і сім'ю Української РСР (1992). Указ Президії Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки № 783 X. 23.06.1992. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-10>
2. Сімейний Кодекс України (2002). Відомості Верховної Ради України. № 21-22, ст. 135. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Менджул, М. В., Лета, А. В. (2021). Правові підстави визнання шлюбного договору недійсним (аналіз судової практики). Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО, 67, 93–96. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.18>
4. Яроцький, В. Л. (2011). Правовідносини, що виникають без належної правової підстави. Актуальні проблеми цивільного права. Харків: Право, 19.
5. Жилінкова, І. В., Антошкіна, В. К., Дячкова, Н. А., Москалюк, В. Ю. та ін.; Жилінкова, І. В. (Ред.) (2008). Сімейний кодекс України. Харків: Ксилон, 855.
6. Боднар, Т. В.; Кузнєцова, Н. С. (Ред.) (2013). Розвиток сімейно-правової доктрини. Правова доктрина України. Т. 3: Доктрина приватного права України. Харків: Право, 488–501.
7. Ватрас, В. А. (2002). Суб'єктний склад правовідносин щодо імплантації ембріона дитини жінці із генетичного матеріалу подружжя. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права, 4, 72–75.
8. Гопанчук, В. С. (1998). Законодавство України Про шлюб та сім'ю. Київ: Наукова думка, 237.
9. Красицька, Л. В. (2017). Договір як правова форма регулювання сімейних відносин. Актуальні проблеми приватного права: договір як правова форма регулювання приватних відносин. Харків: Право, 44–47.
10. Кожевникова, В. О. (2014). Учасники сімейних правовідносин, на яких поширюється правовий статус члена сім'ї. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України, 35, 99–113. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arvchzu_2014_35_12
11. Лепех, С. М. (2008). Проблеми реалізації прав на укладення та розірвання шлюбного договору. Вісник Львівського національного університету, 47.
12. Розгон, О. В. (2018). Особливості нотаріальних правовідносин з іноземним елементом, які виникають під час посвідчення шлюбного договору. Альманах міжнародного права, 19, 145–154.
13. Ромовська, З. В. (2009). Українське сімейне право. Київ: Правова єдність, 500.
14. Сафончик, О. І. (2004). Правове регулювання припинення шлюбу в Україні [Дис. ... канд. юр. наук.; Одеська національна юридична академія].
15. Труба, В. І. (2008). До питання про необхідність законодавчого регулювання державної реєстрації шлюбних договорів. Університетські наукові записки, 3, 61–64. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2008_3_14 Last accessed: 02.03.2018
16. Циверенко, Г. П. (2014). Фактичні підстави для виникнення міжнародно-правової відповідальності. Актуальні проблеми держави і права, 73, 152–157.
17. Явор, О. А. (2015). Роль юридичних фікцій у регулюванні сімейних правовідносин. Актуальні проблеми приватного права. Харків: Право, 209–213.
18. Жилінкова, І. В. (2005). Брачний договір. Харків: Ксилон, 173.
19. Апопій, І. В. (2010). Сімейне право України. Київ: Центр учбової літератури, 360.
20. Райчук, А. Б. (2005). Поняття «припинення шлюбу», «розірвання шлюбу», «розлучення», їх співвідношення. Вісник Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. Юридичні науки, 67-69, 127–129.
21. Баранова, Л. М., Борисова, В. І., Жилінкова, І. В. та ін.; Борисова, В. І., Жилінкова, І. В. (Ред.) (2004). Сімейне право України. Київ: Юрінком Інтер, 200.
22. Бірюков, І. А., Гопанчук, В. С., Заїка, Ю. О. та ін.; Гопанчук, В. С. (Ред.) Сімейне право України. Київ: Істина, 356.
23. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (2003). Відомості Верховної Ради України, 40–44. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
24. Федущак-Заславська, Г. (2011). Становлення і розвиток правових конструкцій у давньому Римі. Вісник Львівського Університету. Серія юридичні науки, 52, 120–126.
25. Кириченко, Т. С. (2019). Механізм розірвання шлюбу внаслідок неможливості його подальшого існування як союзу між чоловіком і жінкою (внаслідок зміни статі одного з подружжя). Право та суспільство, 3 (1), 92–98. <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-1-16>
26. Тонісевич, С. Д. (2013). Правові наслідки невиконання нареченими обов'язку пройти медичне обстеження і повідомити один одного про стан свого здоров'я. Вісник Вищої ради юстиції, 2 (14), 158–172.
27. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 2 червня 2021 року у справі № 367/3276/19. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97517513>
28. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними (2009). Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9. 06.11.2009. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.

29. Постанова Верховного Суду від 10.02.2021 № 754/5841/17. Available at: <https://verdictum.ligazakon.net/document/94938438>
30. Постанова Верховного Суду від 03.06.2019 № 317/3272/16-ц. Available at: https://verdictum.ligazakon.net/document/80363827?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl01
31. Верейці, О. (2016). Застосування презумпцій та фікцій у регулюванні сімейних відносин. Мала інциклопедія нотаріуса, 5, 174–185. Available at: <http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2016/11/Vereitsi.pdf>
32. Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 27.09.2018 по справі № 522/23757/17. Available at: https://verdictum.ligazakon.net/document/76865066?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_campaign=Verdictum_text&utm_content=jl01
33. Постанова Верховного Суду від 03.07.2019 № 369/11268/16-ц. Available at: <https://verdictum.ligazakon.net/document/83482786>
34. Рішення Дружківський міський суд Донецької області № 4886968 від 29.05.2009. Available at: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/4886968/>
35. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Третьої Судової палати Касаційного цивільного суду від 26 лютого 2020 року у справі No 755/19197/18. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88016384>
36. Постанова Верховного суду України від 05.06.2018 року. м. Київ. Справа № 543/730/14-ц. Провадження № 14-149цс18. Available at: https://verdictum.ligazakon.net/document/72028890?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01
37. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 30.01.2018 року у справі № 756/7489/15-ц. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72073900>
38. Kasinof, L. (2017). Refugees Paid One Euro an Hour by German Employment Program. Coda Story. Available at: <https://codastory.com/migration-crisis/integration-issues/german-employment-program-for-refugees-pays-one-euro-an-hour-sometimes-less>
39. Principles of European Family Law. Commission on European Family Law. Available at: <http://ceflonline.net/principles/>

Received date 08.02.2024
Accepted date 15.03.2024
Published date 31.03.2024

Ольга Анатоліївна Явор*, доктор юридичних наук, професор, кафедра цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, вул. Григорія Сковороди, 77 м. Харків, Україна, 61024

Кириченко Тетяна Сергіївна, кандидат юридичних наук, доцент, кафедра цивільного права та процесу, Харківський національний університет внутрішніх справ, пр. Льва Ландау, 27, м. Харків, Харківська область, Україна, 61080

**Corresponding author: Olga Yavor, e-mail: yaroslava2527@gmail.com*